

**Venerabilis Bedæ Presbyteri Anglo-Saxonis, Doctoris
Ecclesiæ Vere Illuminati Opera Theologica, Moralia,
Historica, Philosophica, Mathematica & Rhetorica,
quotquot hucusque haberi potuerunt omnia**

In Vetus Et Novum Testamentum, Salvberrimis In Moysis Pentatevchvm,
Tobiam & Iobum, Libros Regum, Davidis Pasalmos, Parabolas Salomonis &
Cantica, Prophetas &c. explanationibus & Quæstionibus enodata:
Moralibus doctrinis & expositionibus in quatuor Evangelistarum Evangelia
illustrata: facundissimis ...

Continens Doctissimas Svper Varios Veteris Testamenti Libros
Quæstiones, Et Commentaria In Psalmos Davidis - Vna Cvm Vocabvlorvm
Psalterii Expositione: De Templo Salomonis, Et Sex Dierum Creatione:
Commentarivm Item In Boethii Librvm De Sanctissima Trinitate, Aliosqve
Piissimos Tractatvs De ...

Beda <Heiliger>

Coloniæ Agrippinæ, 1688

Quæstiones super Exodum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72069](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72069)

Benedictionibus uberum & vulva. Etiam hic benedicuntur vulva ejusdem matris, utique illa virginalis, quæ nobis Christum Dominum edidit. De qua per Hieremiam dicit: *Præquam te formarem in utero, novi te: & antequam exires de vulva, sanctificavi te.*

Benedictiones patris tui confortata sunt benedictionibus patrum tuorum.

Benedictiones patris tui, inquit cælestis, quæ date sunt tibi à summo cæli, & abyssi confortati sunt, id est, prævaluerunt benedictionibus patrum tuorum. Ultra omne enim sanctorum meritum, Patriarcharum sive Prophetarum convalluit, benedictio patris in filio, ita ut ei nullus sanctorum æquetur, donec veniret.

Desiderium collium æternorum. Colles isti Sancti sunt, qui Christi adventum prophetantes, magno cum desiderio incarnationem ejus expectaverunt. De quibus Dominus dicit: *Quia multi iusti & Propheta cupierunt videre quæ videtis, & reliqua.* Hi ergo Sancti dicti sunt colles, propter excellentiam sanctitatis: qui etiam æterni vocantur, quia vitam consequuntur æternam, nec intereunt cum mundo, sed esse creduntur æterni.

Fiant in capite Ioseph omnes scilicet benedictiones. Ista super caput Christi ponuntur, quas incarnatus accepit.

Et super verticem Nazareus. De quo scriptum est, *Quoniam Nazareus vocabitur,* id est, sanctus Dei inter fratres suos, quia ipse est caput omnium eminentis universorum Sanctorum, quos etiam in Psalmis fratres vocat dicens: *Narrabo nomen tuum fratribus meis, &c.*

HIERONYMUS.

Benjamin lupus rapax, mane comedit spolia, ad vesperam dabit escam.

Hæc quia de Paulo Apostolo manifestissima prophetia sit, omnibus patet, quod in adolescentia sua persecutus Ecclesiam, in senectute prædicator Evangelii fuerit: tamen in Hebræo sic legitur: *Benjamin lupus rapax sive canis, in matutino comedit prædam, & ad vesperam dividit spolia,* quod ita Hebræi edisserunt: Altare in quo immolabantur hostiæ & victimarum sanguis ad basem illius fundebatur, in parte tribus Benjamin fuit. Hoc, inquit, ergo significat, quod sacerdotes manè immolent hostias, & ad vesperam dividant ea quæ sibi à populo ex lege collata sunt: lupum sanguinarium, lupum voracem super altaris interpretationem ponentes, & spoliolum divisionem super sacerdotibus, qui serviunt altari, vivant de altari.

ISIDORUS.

Legimus quendam ex doctoribus ad urbem Hierusalem, ea quæ de Benjamin scripta sunt, referentem. *Benjamin, inquit, filius doloris interpretatur.* Hic sorte hæreditatis eum locum accepit, in quo terrena est Jerusalem, quæ nunc propter incredulitatem abjecta est atque repulsa: hæc enim in filiis suis sub persona Benjamin designatur, Nam sicut Benjamin ultimam consequitur benedictionem, ita & idem populus ultimus est salvandus, postquam plenitudo gentium introisset. Dicitur enim *Benjamin lupus rapax.* Lupus scilicet, quia ipse populus effudit sanguinem Prophetarum atque iustorum: rapax autem, propter aviditatem dicitur. Ex multa enim fame verbi Dei, & inedia venit rapax, quia & ipsi violenter diripiunt regnum Dei: hic autem mane comedit prædam: mane illud tempus creditur, quo legem accepit. Tunc enim mundo prima quidem illuminatio scientiæ data est: comedit autem mane, quia legem quam mane accepit, edit, adhuc meditatur, licet sequens legem iustitiæ in legem fidei non pervenerit: ad vesperam autem dividit spolia, vespera est illud tempus novissimum, quo convertetur. Tunc ergo dividit escam: tunc intelliget dividendam esse literam ab spiritu, & tunc cognoscat, quia *littera occidit, spiritus autem vivificat.* Quia ergo jam per gratiam Domini illuminatus incipit in lege spiritalia corporalibus dividere & separare, ideo dicitur ad vesperam dividere escam, quod tota die in lege meditans

antè non fecit. Quæritur autem de Jacob, cur omnes quos de liberis & de ancillis genuit, æquales honore filios & hæredes constituerit, nisi ut ostenderet, quod Christus Dominus omnibus gentibus, quæ per fidem corpori ejus conciliantur, cunctis pari honore & gloria habitis cælestia præmia largiatur. Nec est discretio, Judæus an Græcus, Barbarus an Scytha, servus an liber sit: quia per omnia & in omnibus Christus est. Propterea enim figuram servi Salvator noster & Dominus induit, & pro libero & pro servo servavit, ut in omnibus in se credentibus in se æquale donum honorum cælestium largiatur. Nec præfertur apud illum, qui secundum carnem nobilior sit. Quicumque enim fidem Domini promeretur, nullis maculis carnalis nativitate offuscatur. Nam hoc ita futurum etiam per Prophetam significatur, dicente Domino: *Erit in novissimis diebus, effusam de spiritu meo super omnem carnem.*

Venerabilis Bedæ presbyteri, Quæstionum super Genesim finis.

VENERABILIS BEDÆ PRESBYTERI, QUÆSTIONVM SUPER EXODVM, EX DICTIS Patrum, Dialogus.

PROLOGVS.

QUÆDAM mysteria ex libro Genesios, & obscuriora rerum gestarum, quæ allegoricis sunt obrecta figuris, ex libris majorum breviter excerpta perstrinximus: nonnulla verò sequentis legis typica & figurata mysteria singillarim ex literis sanctorum virorum subblata subiungimus, pauca scilicet ex eorum stylo promittentes. Nam omnia legis quis poterit indagare, quæ tam immensa sunt, ut nec juxta historiae textum explicari facile possint. Proinde tamen secuti sumus, quantum contiguo operi sufficiens putavimus, ut nec libellus excedat modum, nec lector incurrat fastidium.

CAPUT I.

Exodus quæ in se continet.

DISCIPIVLVS. Exodus juxta fidem historiae, quæ describit? **MAGISTER.** Exodus continet Hebræorum servitutem ac necem, plagas Aegypti, egressum populi, & nubem protegentem. Transitum etiam rubri maris, mersumque cum curribus Pharaonem, & gloriæ decantationem: congressum quoque eremi, cibum mannae, & fluentia in dulcedinem versa: pugnam Amalech, mandata etiam Decalogi, & arcam testamenti: dedicationem quoque tabernaculi, & oblationum.

CAPUT II.

De septuaginta animabus.

PRIMO omnium LXX. animæ cum Jacob introierunt in Aegyptum. LXX. discipuli ad prædicandum verbum Dei toto mittuntur mundo. Aliter hæc LXX. animæ, quæ in Aegypto ingressæ sunt, mysticè in numero remissionis accipiuntur. Scilicet ut huic sæculo, quod per Aegyptum figurabatur, post tanta peccata & sacrilegia donaretur remissio peccatorum. Aegyptus enim hic mundus

du

dis esse figuraliter multis Prophetarum vocibus approbatur.

CAPUT III.

De morte Ioseph.

MORTUO Ioseph & fratribus ejus, creverunt filii Israël, & invaluerunt nimis. Sic & noster verus Ioseph postquam pro omnibus gustavit mortem, per quam destruxit diabolus, qui habebat mortis imperium, multiplicatus est fidelium populus. Nisi enim, sicut ipse ait, cecidisset granum frumenti in terram, & mortuum fuisset, non utique fructum nunc plurimum orbis terræ Ecclesia sustulisset.

CAPUT IV.

De afflictione populi.

AFFLIGIT Pharaos filios Israël luto & latere. Israël similitudo est populi nostri, Pharaos autem diaboli, qui imposuit jugum gravissimum servitutis luto & latere operari, id est, lutulentis & terrenis operibus in cubari: admixtis etiam paleis, hoc est, levibus & irrationabilibus factis, ut his vitiorum actibus populum Dei comprimeret, ac peccatorum omnium muro incredulitatis posset occludi, ut nemo esset, qui regnum ejus aut disperderet, aut vinceret.

CAPUT V.

De masculorum nece.

JUBET quoque masculos Pharaos occidi, & feminas vivere: sic postea, ne robur fidei prævaleret, conabatur, ut interfectis virtutibus vitia remanerent: fortissimosque & viriles animi sensus, unde cœlestia sapimus, & divina, id est, rationem, prudentiam, constantiam, innocentiam & fidem, in homine occidere: & illud in eo vivere, quod foemineum, quod imbecillum, & fragile, & primum ad vitia cernitur, id est, ambitionem, vinolentiam, libidinem, iracundiam, crudelitatem, furorem, & cætera his similia, quæ in femininarum figura sunt.

CAPUT VI.

De inventione Moyses.

DEINDE Moyses ad ripam fluminis expositus reperitur, & Dominus, cuius Moyses typum induerat, ad flumen lavacri, & ad aquam baptismatis à credentibus invenitur. Plorabat infans, quia Christus veteris hominis, quem induerat, peccata desolebat. Unde ad resuscitandum Lazarum flevit, Judæorum deplorans perfidiam. Filia Pharaonis descendens ad lavacrum fluminis collegit infantem: Ecclesia ex gentibus lavacri salutaris sanctificationem desiderans. Christum excepit à Synagoga matre carnali expulsum, quasi infantem: quia tunc parvulus videbatur, cum in homine cerneretur. Invenit illa Moten inclusum in vasculo tibi, quod ex multis agrestibus virgulis fit: invenit Christum Ecclesia reconditum in cordibus Sanctorum, qui in unitatem sui contexti ex multorum fratrum membris omnes unum in Christo corpus effecti sunt, & eum religiosa observatione suscipientes teneunt.

CAPUT VII.

De occiso Aegypto.

INTEREA Moyses peregrinum fratrem ab Aegypto liberavit, ab Aegypto injuriam patientem, inultum esse non ferens, fratrem defendit, & eundem Aegyptium occidit, cuius figura facillime occurrat, injuriose nobis in hac peregrinatione diabolus à Domino Christo defensus oc-

cludi. Quod verò in sabulo arena obruit interemptum, manifestum est ejus jam morticinam præsentiam in eis latere, qui non habent stabile fundamentum. Unde & Ecclesiam Dominus ædificat in petra, & eos, qui audiunt verbum ejus, & faciunt, comparat prudenti viro, qui ædificat domum suam super petram, & ne tentationibus cedat & corruat. Illos autem, qui audiunt, & non faciunt, comparat stulto ædificanti super arenam, & cujus tentata domus ruinam efficit magnam.

CAPUT VIII.

De manifestatione Domini in rubo.

DEINDE dum pasceret oves Moyses Jethro soceri sui, vidit ardere rubum, & non comburi. Apparuit in rubo Dominus Moysi, mittens ad gentem, quam præsciebat iniquam futuram. *Et erat flamma in rubo* id est, in spinis, & rubus non cremabatur. Rubus, spinæ peccatorum Judæorum: flamma in rubo, verbum Dei: quòd ergo illis lex lata est: flamma erat in rubo, quòd lege datâ non sunt consumpta peccata, nec rubus sub igne cremabatur. Alii in rubo flammante & non urente Ecclesiam intelligunt inflammari persecutionibus, & eam loquente in illa Domino non perire. Quòd verò Dominus Moysi in eodem rubo apparuisse legitur, ostendit non alibi, quam in Ecclesia eum credentibus apparere: quia nullus dignè consistere, vel Deum videre potest, nisi qui cuncta terrena & mortalia deposuerit vitia. Quid significabant illa Moyses calcamenta depositi, habet quippe & aliam figuram id, quòd Moyses ex calcari jubeatur. Veterum namque consuetudo erat, ut si sponsa sponsum repudiare vellet, discalcearetur ille, & hoc esse signum repudiij. Proinde Moyses ex calcari jubeatur, ne ad Ecclesiam, quæ in rubo significabatur, quasi sponsus calcatus accederet. Hoc enim Christo servabatur, qui verus sponsum erat, de quo dicit Joannes: *Cujus non sum dignus solvere corrigiam calcamentis.* Utique sicut dictum est Josue & Moysi. Hebræi autem dicunt propterea in rubo apparuisse Deum Moysi, & non in alio ligno, ne forte & sculperent in eodem Judæi idolum: temper enim abstulit occasionem idololatriæ.

CAPUT IX.

De virga in serpentem conversa.

MITTITUR dehinc Moyses ad liberandum populum Israël, qui dicit Domino: *Quod signum habeo, ut credam tibi, quia tu me misisti?* & Dominus ad illum: *Proice, inquit, virgam, quam in manu gestas, in terram, & proceat, & factus est serpens: expavit Moyses, & fugit, & ait illi Dominus: Apprehende caudam ejus, & apprehendit, & facta est iterum virga.* Quod enim hoc significat, serpens enim perfruit mortem homini: ergo mors à serpente: virga itaque in serpente, Christus in morte, & tamen expavit, & fugit Moyses: quid est ab illo serpente fugisse Moysen, nisi quod legitur in Evangelio factum: *Mortuus est Christus, & expaverunt discipuli, & ab illa spe, in qua fuerunt, recesserunt.* Sed quod dictum est, *Apprehende caudam ejus.* Quid est cauda nisi posteriora ejus? hoc significavit, *Posteriora mea videbitis.* Primum enim factus est serpens, sed cauda apprehensa, facta est virga: quia primò occisus est, postea peractis omnibus ad id, quod fuerat, resurgendo reversus est, ubi per vitæ reparationem, morte consumpta, nihil in eo serpentis apparuit. Est etiam in cauda serpentis sæculi finis, quia sic mortalitas Ecclesiæ per lubrica temporum volvit: alii eunt, alii veniunt per mortem: tanquam per serpentem mors feminata est: sed sine novissimo velut caudâ sæculi redimus ad manum Dei, atque apprehensi reparabimur, & novissima inimica morte destructa resurgentes in dextera Dei virga erimus.

— 350 —

CAPUT X.

De manu Moysi in sinum missa.

ITEM datur aliud signum Moysi: *Mitte, inquit, manum in sinu tuo, & misit. Produx, inquit, eam, & produxit, & inventa est alba, id est, immunda.* Albor enim in cute lepra est, non candor. Ipsa enim hereditas Dei, id est, populus ejus, foras ab eo nullus immundus factus est, sicut scriptum est de ea: *Vt quid avertis faciem tuam, & dexteram tuam de medio sinu tuo? Sed quod illi ait: Revoca eam in sinum tuum.* Revocavit, & reversa est ad colorem suum. Sic & plebs Judæa, nunc aliena est à sinu Dei, & foras immunda remansit. Sed revocat eam, & redit ad pristinum colorem, dum agnovent Dominum Salvatorem: nunc enim cæcitas ex parte contigit in Israël, donec plenitudo gentium intraverit, & sic omnis Israël salvus fiat.

CAPUT XI.

De aquis conversis in sanguinem.

DEINDE aquæ missæ in terram à Moysè vertuntur in sanguinem, id est, populi in sanguinis Christi fide: *aquas enim, ait Apocalypsis, quas vidisti, populi sunt, & gentes.*

CAPUT XII.

De ingressu Moysi ad Pharaonem.

POST hæc intrant ad Pharaonem Moyses & Aaron, perentes trium dierum viam proficisci in deserto populum Israël, & ibi sacrificare Domino Deo. *Quæ est via trium dierum, quæ nobis incedenda est, ut exeuntes de Ægypto pervenire possimus ad locum, in quo immolare debeamus? Via ista Christus est, qui dixit: Ego sum via, veritas, & vita: quæ via triduo nobis incedenda est.* Qui enim confessus fuerit in ore suo Dominum Jesum, & crediderit in corde suo, quod Deus illum suscitavit à mortuis tertia die, salvus erit. Hæc est ergo tridui via, per quam pervenitur in locum, in quo Domino immoletur & reddatur sacrificium laudis. *Abominations, inquit, Ægyptiorum innotabimus Domino Deo nostro: oves quippe Ægyptii edere dedignantur.* Sed quod obominantur Ægyptii, hoc Israëlita Deo offerunt: quia simplicitatem conscientiæ, quam sapientes hujus sæculi, hoc est, cives Ægypti quasi fatuitatem deputant, hanc iusti Deo in sacrificium immolant, & per id Deo placere procurant, quod sæculo & mundo abjectum & contemptibile esse considerant, secundum Apostolum, qui ait: *Nam quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, ut confundat sapientes.* Ex quo autem loqui cepit Moyses ad Pharaonem, affligitur populus Dei, id est, ex quo in animam hominis sermo Dei perlatus fuerit, acritus callidus hostis consurgit, & majora vitia, quibus vincatur, immitit. Prius vero quam veniret sermo, qui argueret vitia, in pace durabant: sed ubi sermo Dei facere cœperit unius cujusque discrimen, tunc conturbatio magna consurgit.

CAPUT XIII.

De virga in draconem conversa.

PROIECIT deinde Moyses virgam coram Pharaone, & serpens factus devoravit serpentem Ægyptiorum: significans quod verbum caro fieret, qui serpentis diri venena evacuaret per remissionem & indulgentiam peccatorum. Virga est enim verbum directum, regale, plenum potestatis, quod est insigne imperii. Virga serpens facta est, quoniam, qui erat filius Dei, ex Deo Patre natus, filius hominis factus est, natus ex virgine, qui quali serpens exaltatus in cruce medicinam vulneribus infudit humanis. Unde & ipse Dominus ait: *Sicut*

Moses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis. Virga enim Moysi in draconem conversa magorum absorbit virgas: & Christus post gloriæ suæ dignitatem factus est obediens usque ad mortem, & per ipsam mortem carnis consumpsit aculeum mortis, attestante Propheta: *Ero mors tua, ô mors, ero morsus tuus inferne.*

CAPUT XIV.

De obduratione Pharaonis.

INDURAVIT Dominus cor Pharaonis, scilicet quia diabolum ita sic induravit post peccatum, ut penitentiæ compunctione nunquam emolliatur, sicut in Job de eo scriptum est: *Indurabitur quasi lapis.*

CAPUT XV.

De decem plagis.

DEINCE inferantur plagæ in Ægyptum, licet illa in Ægyptum corporaliter gesta sint, spiritualiter tamen nunc geruntur in nobis. Ægyptus namque sæculi forma est. Prima plaga, in qua primo aquæ vertuntur in sanguinem. Aquæ Ægyptiæ erraticæ & lubricæ Philosophorum sunt dogmata, quæ merito in sanguinem vertuntur: quia in rerum causis carnaliter sentiunt, sed ubi crux Christi mundo huic lumen veritatis ostendit, hujusmodi eum correptionibus arguet, ut ex qualitate penarum proprios agnoscat errores. In secunda verò plaga ranæ producuntur, quibus indicari figuratè arbitrantur carmina Poëtarum, qui inani quadam & inflata modulatione velur ranarum sonitis & cantibus mundo huic deceptionis fabulas intulerunt. Rana est enim loquacissima vanitas: nihil enim aliud animal ipsum utile est, nisi quod sonum vocis improbis & impotuntis clamoribus reddit. Post hæc scyniphes producuntur: hoc animal penæ quidem suspenditur per aëra volitans, sed ita subtile est & minutum, ut oculi visum nisi acutè cernentis effugiat: corpus autem cum infederit, acerbissimo terebrat stimulo, ita ut quem volentem videre quis non valeat, sentiat statim avolantem. Hoc ergo animalis genus subtilitati hæreticæ comparatur, quæ subtilibus verborum stimulis animas terebrat, tantaque calliditate circumvenit, ut deceptus quisque nec videat, nec intelligat, unde decipiat. Quod verò in tertio ligno magi cellarunt dicentes: *Hic digitus Dei est.* Magi illi typum hæreticorum, atque animositatem habuerunt. Declarat hoc Apostolus dicens: *Sicut Iannes & Mambres resisterunt Moysi, sic & hi resistunt veritati: homines mente corrupti, & reprobi circa fidem, sed ultra non proficient, dementia eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit.* Hi autem, qui per ipsam corruptionem mentis inquietissimi fuerunt, in ligno tertio defecerunt, facientes sibi adversum esse Spiritum sanctum, qui erat in Moysen. Tertio enim ponitur Spiritus sanctus, qui est digitus Dei. Unde & illi deficientes in tertio ligno, dixerunt: *Digitus Dei hic est.* Sicut autem conciliatus & placatus Spiritus sanctus requiem præstat mitibus & humilibus corde, ita contrario adversus immites ac superbos inquietudinem exagitat: quam inquietudinem muscæ illæ brevissimæ significaverunt, quibus magi Pharaonis defecerunt, dicentes: *Digitus Dei est hic.* Quarto loco Ægyptus muscis percussit: musca enim nimis insolens & inquietum animal est, in qua quid aliud quam insolentes curæ desideriorum carnalium designantur. Ægyptus verò muscis percussit, quia eorum corda, qui hoc sæculum diligunt, desideriorum suorum inquietudinibus feruntur. Porro septuaginta interpretes cynomiam, id est, caninam muscam posuerunt. Per quam canini mores significantur, in quibus humanae mentes, voluntas & libido carnis arguitur. Potest quidem hic locus significare etiam per muscam caninam forensis hominum eloquentiam, qua velut canes

alteru-

alterutrum se lacerant. Jam verò quinto in loco animalium nece, vel pecudum Ægyptus verberatur. Vecordia in hoc arguitur, stulticiaque mortalium, quæ tanquam irrationabilia pecora cultum & vocabulum Dei imposuerunt figuris, non solum hominum, sed & pecudum ligno & lapidibus impressis, Hammonem Jovem in ariete venerantur, & Anubem in cane: Apim quoque colentes in tauro, & cætera quoque, quæ Ægyptus Deum suum potentia miratur, & in quibus cultum credebant inesse divinum, in his viderunt miseranda supplicia. Ulcera post hæc & vesicæ turgentes sexto in verberè producuntur. In ulceribus arguitur dolosa hujus seculi, & purulenta malicia: in vesicis, tumens & inflata superbia. In fervore iræ ac furoris infania. Hucusque enim talia per errorum suorum figuras mundo supplicia temperantur. Post hæc verò verbera veniunt de supernis vocis, scilicet contritua, & grandio, & ignis discurrens. In tonitruis enim increpationes ac divinæ correptiones intelliguntur: quia non cum silentio verberat, sed dat voces, sed & doctrinam cælitus mittit, per quam potest culpam suam castigatus agnoscere mundus. Dat & grandinem, per quam tenera adhuc vastentur nascentia vitiorum. Dat & ignem, sciens esse spinas & tribulos, quos debeat ignis ille depasci. De quo dicit Dominus: *Ignem veni mittere in terram.* Per hunc enim incentiva voluptatis & libidinis consumuntur, quod autem locustarum octavo in loco fit mentio, putatur à quibusdam per hoc genus plagæ diffidentes à se & discordantes humani generis inconstantia confutari. Alio quoque sensu locustæ pro mobilitate levitatis accipiendæ sunt, tanquam vagæ & salientis animæ in seculi voluptates. Nona plaga tenebræ facta sunt, sive ut mentis eorum cæcitas arguatur, sive ut intelligant divinæ dispensationis & providentiæ obscurissimas esse rationes. Posuit enim Deus tenebras latibulum suum, quas illi audacter & temerè pervertere cupientes, & alia ex aliis afferentes in erasas & palpabiles ignorantie tenebras devoluti sunt. Ad ultimum delentur primogenita Ægyptiorum, sive principatus, & potestates, & mundi rectores harum tenebrarum: sive auctores & inventores falsarum quæ in hoc mundo fuerunt religionum, quam Christi veritas cum suis extinxit & delevit auctoribus. Porro quod sequitur, *In die eorum fecit iudicium:* illud Hebræi autumant, quod nocte qua egressus est populus, omnia in Ægypto templa destructa sunt, sive motu terræ, sive tactu fulminum. Spiritualiter autem dicimus, quod egredientibus nobis ex Ægypto, errorum idola corruant, & omnis pervertorum dogmatum cultura quatiatur.

CAPUT XVI.

De Pascha.

INTEREA fit Pascha in occisione agni: occiditur Christus, de quo in Evangelio dicitur, *Eccæ agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Vespere immolatur agnus: in vespere mundi passus est Dominus: prohibentur qui Pascha faciunt, ossa frangere: non franguntur in cruce ossa Domini, attestante Evangelista qui dicit: *Os ejus non comminueris.* Sanguine agni illinuntur Israelitarum postes, ne vastator Angelus audeat inferre perniciem: signantur signo passionis Dominicæ in frontibus fideles populi, ad tutelam salutis, ut hi soli ab interitu liberentur, qui cruce Dominicæ passionis corde & fronte signati sunt, qui etiam opere loquuntur: *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* Unde & appellatur ipsa solemnitas Pascha, quod nos transitum postumus vocare, eo quod de peioribus ad meliora pergentes, tenebrosam Ægyptum derelinquimus. Quod autem ait: *De agni illius esu omnis alienigena non comedit ex eo, & in una domo comedatur, nec effertis de carnibus ejus foras:* hoc de Christi corporis sacramento, cujus agnus ille figuram obtinuit, propriè tenetur scriptum: cujus corpus & sanguis in una domo, id est, in una Ecclesia vesci præcipitur: nec effertis foris, in plebibus scilicet hæreticorum, quæ ab eadem Ecclesiæ unitate foris vagantur.

Bedæ Tom. 3.

CAPUT XVII.

De argento & auro Ægyptiorum sublato.

PRÆCIPIT dehinc populo Deus per Moysen, ut ab Ægyptiis sibi commoda peterent, quæ auferrent: sicque Moyses & populus proficiscens auro & argento spoliavit Ægyptios, jussu Domini Dei, nihil injustè jubentis. Quid vero hæc præfiguraverint, nisi quòd in auro & argento, ac veste Ægyptiorum significata sint quædam doctrinæ, quæ ex ipsa consuetudine gentium non inutili studio discuntur. Sed sive hoc significet, sive illud, quod ex ipsis gentibus animæ pretiosa tanquam vasa aurea & argentea cum suis utique corporibus, quod vestes significant, adiunguntur populo Dei, ut simul de hoc seculo nequam liberentur.

CAPUT XVIII.

De Azymo.

QUOD ergo ait fermento sublato sic profectos esse filios Israel de Ægypto, hoc & à nobis modis omnibus si fieri potest, elaborandum est, ut eantes à seculi hujus illecebris, non ambulemus in fermento veteris malitiæ ac nequitie, sed in azymis sinceritatis & veritatis. Quod est in novi hominis conversatione relicto pristino homine cum vitiis suis: & illi quidem septem diebus azyma comedebant, nos verò simpliciter & purè versetur in his septem diebus, quibus mundus iste peragitur, qui semper in suo ordine revolvuntur, & quotidie nobis agnus occiditur, & Pascha quotidie celebratur: si fermentum malitiæ & nequitie non habeamus, si innovati nihil ex veteris corruptionis malitiæ delectemur. Nam quid est aliud fermentum, nisi corruptio naturæ, quod ipsum prius à naturali dulcedine recedens angore corruptum est. In hac nobis præcipitur mansio, ut semper egressionis ex Ægypto memores simus, ut celebremus Pascha, id est, transitum nostrum de peioribus ad meliora, & primogenita nostri uteri, id est, nostrorum operum, cunctarumque virtutum principium Domino consecremus.

CAPUT XIX.

De columna ignis & nubis.

AM tunc videtur Dominus nocte in columna ignis, & per diem in columna nubis præcedens populum, & dux factus itineris. Nubes ista præcedens Christus est: idem etiam columna, quia rectus, & firmus, & fulcens infirmitatem nostram: per noctem lucens, ut qui non vident vident, & qui vident cæci fiant. Potest & sic non incongruè accipi, quod Christi sacramentum tanquam in die manifestum est in carne, velut in nube: in iudicio verò tanquam in terrore nocturno, quia tunc erit magna tribulatio seculi tanquam ignis, & lucebit iustis, & ardebit iniustus.

CAPUT XX.

De divisione maris.

SEQUENTIBUS inde Ægyptiis percussit virga Moyses Saquas, & transierunt filii Israel per medium mare rubrum. Quid mare rubrum, nisi baptisimus est Christi sanguine consecratus? hostes sequentes cum Rege, qui à tergo, moriuntur, peccata sunt præterita, quæ delentur, & diabolus, qui in spiritali baptismo suffocatur. Premunt quidem Ægyptii: urgent & instant peccata, sed usque ad aquam.

* * *

I 3

CAPUT

CAPUT XXI.

De cantico glorificationis.

POST transitum maris rubri canit canticum populus Deo, Ægyptiis & Pharaone submerso: non aliter & fideles postquam de lavacro descendunt extinctis peccatis hymnum in voce gratulationis emittunt, dicentes: *Cantemus Domino, gloriose enim honorificatus est, equum & ascensorem projecit in mare, quod tamen melius & dignius ille dicit: Qui habuerit tympanum in manu sua sicut Maria, id est, carnem suam crucifixerit cum vitiiis & concupiscentiis, & mortificaverit membra sua, quæ sunt super terram. Jam dehinc ducitur post maris transitum populus per desertum: baptizati scilicet omnes per mandum, non perfruentes promissa patria, sed quod non vident sperando, & per patientiam expectando tanquam in deserto sunt, & illic laboriose & periculose tentati, non revertantur corde in Ægyptum, nec ibi tandem Christus deserit: nam & illa columna non recedit.*

CAPUT XXII.

De aquis maris.

EGRESSUS populus de mari rubro occurrit eremus, in qua tribus diebus ingredientis non habuerunt aquam: & pervenerunt ad fontem amarum, qui ex amaritudine nomen accepit. Murmurat populus videns aquas, & potare non sustinens, mittit lignum Moyses in aquas, & factæ sunt dulces. Intelligit amaras aquas occidentis literæ & legis habere figuram, quibus si immittatur confessio crucis, & passionis dominicæ sacramentum tingatur, tunc efficitur aqua amara suavis, & amaritudo literæ vertitur in dulcedinem intelligentiæ spiritualis. Unde & scriptum est: *Constituit Dominus populo suo legem & iudicia, & tentavit eum.* Alio quoque sensu, quod aqua amara ligno in se suscepto dulcescunt, indicio erat amaritudinem gentium per lignum crucis Christi in usus dulcedinis quandoque esse vertendum. Sciendum verò juxta superiorem sensum, quod primum ductus est Israel ad aquas salidas atque amaras, & ligno monstrato à Domino dulcibus effectis, postea venit ad fontes. Primum enim ducitur populus ad literam legis, in qua donec permanet, de amaritudine recedere non potest.

CAPUT XXIII.

De duodecim fontibus, & septuaginta palmis.

CUM ergo per lignum vitæ dulcis fuerit aqua effecta, & intelligi lex spiritualiter ceperit, tunc de veteri Testamento transtulit ad novum, & venit ad duodecim Apostolicos fontes: tibi enim arbores reperiuntur septuaginta palmarum. Non enim duodecim soli Apostoli fidem Christi prædicaverunt, sed & alii septuaginta missi ad prædicandum verbum Dei referuntur, per quos palmas victoriæ Christi mundus agnosceret: siquidem & isti duodecim fontes septuaginta palmarum arbores irrigantes, Apostolicam gratiam præfigurant, populos in septenario numero decuplato rigantem, ut per septiformem spiritus donum legis decalogus impleatur. Murmurat interea populus in deserto propter famem: & conversus respexit procul in nube gloriam Dei, aspexitque vespere coturnicem, & mane alterius diei manna. Quid enim per volucres & escas, nisi prædicationes divinitus missæ intelliguntur, quæ transtulit per verba sonantia quasi per aerem volatilia penata, quibus per fidem pascantur hi qui ad patriam regni cœlestis pervenire contendunt. Potest quidem & volucrum esca veteris significare legis eloquia, quæ plebem carnalem tanquam carne alebat, per verba divinitus missa quasi per volatilia. Unde & vespere dantur, quia cuncta quæ carnaliter illis concessa sunt, finem habitura erant:

manifestato autem lumine fidei, datur manna populo, Manna utique, quod est Christus, qui tanquam panis vivus de cœlo descendit, qui per nubes Evangelicas universo orbi pluviatur, non jam murmuranti & tentanti Synagoga, sed credenti, & in illo spem ponenti Ecclesiæ: hæc est autem manna indeficiens, hic est panis verus & cœlestis cibus Angelorum, quod Dei verbum corruptibiles incorruptibiliter pascit: quod ut manducaret homo, caro factum est verbum, & habitavit in nobis. quo etiam qui vescuntur, spiritaliter vivunt. Nam illi veterem figuram carnaliter accipientes mortui sunt, non incongruè & per manna etiam cœlestia significantur eloquia: unde & interpretatio nominis sic sonat, Manna enim interpretatur, quid est hoc? Cum enim audimus legem Dei recitari in Ecclesia, interrogamus doctores dicentes: *Quid est hoc?* Hoc autem manna mipurum erat sicut semen coriandri & suave: quid verbo Dei minutius, quidve subtilius, aut quid dulcius & suavius eloquii Dei, quæ sunt super mel & favum.

CAPUT XXIV.

De carnibus alitum, & manna.

SED quid est quod sexta die duplum colligi iubetur, quod etiam sufficiat in sabbato? sexta dies ista est, sexta ætas mundi, in qua nunc sumus. In hac ergo duplum colligit, qui propter spem vitæ æternæ verbum Dei & audit & facit. In hac duplum recondit, qui & bene vivit, & aliis misericordiam præbet: quod & reponatur pro sabbato, & non corrumpatur. Bona enim opera facta propter futuram requiem, in futuro seculo permanent: qui vero infideles erant, & præter causas sabbati servabant de manna, ebulliebant ex ea vermes, & putrescebant: & qui propter præsentem vitam & amorem seculi thesaurizant, illis vermes ebulliunt, qui non moriuntur. Isti sunt vermes, quot generant avaritia, & divitiarum cæca cupiditas: hi sunt qui habent pecunias, & videntur in necessitate fratres suos, claudunt viscera sua ab eis: sed & is qui post susceptum verbum Dei peccat, efficitur ei ipsum verbum Dei vermis, qui ejus semper conscientiam fodiat, & arcana peccatoris rodar, sicut vermis lignum, quod est crux Christi, quanquam & vermis sit Christus ipso loquente: *Ego autem sum vermis, & non homo.* Sicut enim ipse est aliis in ruinam, aliis in resurrectionem: ita & ipse in manna fidelibus quidem dulcedo mellis, infidelibus vermis efficitur.

CAPUT XXV.

De petra virgâ percussa.

POST manna quæritur liberari populus ab ardore sitis, & fons de petra erupit, petra autem quæ percussa, aquam evomit, Christi figuram passionis habuit, quæ aperta cuncta fluxerunt: ad quem velut virgâ lignum passionis accessit, ut emanaret credentibus gratia. Percussa enim petra fons manavit: percussus in cruce Christus, sitientibus lavacri gratiam, & donum sancti Spiritus effudit. Petram enim istam figuram Christi habuisse probat Apostolus, cum dicit: *Bibebant, inquit, de Spiritu consequenti eos petra, petra autem erat Christus.* Quod autem sitiens populus propter aquam murmurat adversus Moysen, & propterea jubet Deus ut ostendat eis petram, de qua bibant: quid hoc significat, nisi quia si quis est, qui adversatur legi Moysi, & qui murmurat adversus eum, & displicet ei lex, quæ secundum literam est scripta: ostendit ei Moyses petram, qui est Christus, & adducit eum ad ipsam, ut inde bibat & reficiat sitim suam.

* * *

CAPUT XXVI.

De pugna contra Amalech.

POST hæc Moyses ascendit in montem, & Jesus contra Amalech militat. Tenet virgam Moyses, brachiaque sua in modum crucis extendit, sicque hostis, i. e. diabolus viam cœlestis patriæ intercludere demoliens, signo crucis Dominicæ superatur. Dū levaret manus suas Moyses, vincebat Israel: rursum si inclinasset, superabat Amalech. elevantibus enim nobis actus nostros ad cœlum, rectoris tenebrarum subjiciuntur: at contra remissis orantes manibus, h. e. conversationem terrenam sectantes, hostis victor insequitur. Sedit Moyses super lapidem, qui in Zacharia septem habebat oculos, & in Samuelis volumine appellatur lapis adjutorij, & utranque manum ejus Aaron & Hur quasi populi, aut duo testamenta sustentant.

CAPUT XXVII.

De cognato Moyse.

DEVICTO autem Amalech venit Jethro focer Moysi, adducit Sessoram, i. e. Ecclesiam, & utrunque filium ex utroque populo procreatum, dat Moysi consilium septuaginta seniorum. Audit eum Moyses, & facit quæcunque dixit. ubi magna admirationis est, ut Moyses propheta Deo plenus, qui cum Domino facie ad faciem loquebatur, ab homine gentili consilium acceperit, & faceret omnia quæcunque diceret illi: nisi ut formam humilitatis populorum principibus daret, & futuri sacramenti designaret imaginem. Sciebat enim futurum quandoque, quod per populum ex gentibus congregatum ea quæ in lege deerant, eo suggerente completerentur, bonumque & spiritalem intellectum asseret ad legem Dei: & sciebat quia audiret eundem populum lex, & faceret omnia quæcunque diceret, legisque diminutio suggerente Evangelio completeretur.

CAPUT XXVIII.

De ascensione Moysi in montem.

SUCCESSIT itaque post hæc populus quadragesima septima die egressionis ex Aegypto ad montem Syna, ibique Moyses ascendit ad Dominum, & Dominus ad eum descendit. Sed quid est moraliter, quod Moyses in montem ascendit, & Dominus in monte descendit? Mōs quippe altitudo contemplationis nostræ est, in qua ascendimus, ut ea quæ ultra infirmitatem nostram sunt intuenda, subleventur. Sed in hunc Dominus descendit, quia sanctis multum proficientibus, patum de se aliquid eorum sensibus aperuit.

CAPUT XXIX.

De monte Sina, & tonitruis.

IAM deinde quinquagesima die post actum pascha data est lex Moysi: ita quinquagesima die post passionem Domini, quam Pascha illud præfigurabat, datus est Spiritus sanctus, promissus paracletus, descendens super Apostolos, & qui cum eis erant in centum viginti Mosaicæ ætatis numero constitutis, & divisis linguis credentium totus Evangelica prædicatione mundus impletus est. Dicitur illic scripta lex digito Dei, & Dominus dicit de Spiritu sancto: *In digito Dei espicio demonia*. aspicit illic cunctus populus voces & lampades, montemque fumantem tonitrua & fulgura, clangoremque bucinae pertrepentem. In vocibus namque & tonitruis clamor prædicantium intelligitur: in lampadibus claritas miraculorum: in sonitu bucinae, fortis prædicationis sanctorum, quæ omnia in adventu Christi & sancti Spiritus completa sunt, quando omnes discipuli Christi in varietate linguarum præcepit & signis into-

nuerunt. Interpretatur autem Sinai rubus, quod significat Ecclesiam, in qua & Dominus Moysi loquitur. Quod autem legem daturus Dominus in igne fumoque descendit, hoc significat, quia & fideles claritatis suæ ostensione illuminat, & infidelium oculos per tumentum erroris obsecurat. Quod verò videretur in caligine, hoc significat: quia impii, qui terrena sapiunt, caligine malitiæ eum descendentem, i. e. in humilitate nascentem non agnoverunt: aliis in caligine visus legem dedit, quia veritatem suæ legis non secuturis infidelibus quasi per caliginem dixit: *Vt videntes non videant, & audientes non audiant*.

CAPUT XXX.

De decem verbis.

DAT igitur inde Dominus Moysi legem innocentia nostræ, & cognitionis suæ, eandemque in decem verba constituit, & sæxis tabulis digito suo scripsit: & hæc quidem præcepta ita sunt distributa, ut tria pertineant ad dilectionem Trinitatis divinæ, septem verò ad amorem fraternitatis, quibus societas humana non luditur.

Primum decalogi mandatum ad Deum Patrem pertinet, dum dicit: *Dominus Deus tuus, deus unus est*: utique ut hæc audiens, unum Deum patrem colas, & in multos fictos deos fornicationem tuam non effundas.

Secundum præceptum ad filium pertinet, dum dicit: *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum*, id est, ne assumes creaturam esse filium Dei, quia omnis creatura vanitati subiecta est: sed credas eum æqualem esse Patri, Deū deorum, verbum apud Deum, per quem omnia facta sunt.

Tertium mandatum de sabbato ad Spiritum pertinet sanctum, cujus dono requies nobis sempiterna promittitur. Nam quia Spiritus sanctus dicitur, propterea & septimum diem sanctificavit. In aliis enim diebus operum non est nominata sanctificatio, nisi in sabbato, ubi dicitur: *Requievit Deus*. Proinde igitur hoc mandatum pertinet ad Spiritum sanctum, tam propter nomen sanctificationis, quam etiam propter æternam requiem, ad donum Spiritus sancti pertinentem. Dicitur enim ibi: *Memento ut diem sabbati sanctifices. Sex dies operaberis, & facies omnia opera tua: septimus autem dies sabbatum est Domini Dei tui. Non facies in eo omne opus*. In sex dierum opere sex millium annorum operatio continetur: in septimo verò requies beati illius temporis regni ostenditur, quod carnaliter Judei celebrantes peccant: & hoc non nos ad fidem mendacii fallentes aptamus. clamat per Prophetā Deus: *Neomenia & sabbata vestra odit anima mea*. Quomodo ergo sanctificata sunt sabbata illa, quæ odit Dominus? Illud ergo sabbatum est sanctificatum, ubi post bona vitæ hujus opera requies nobis æterna promittitur: ideoque quicquid agimus, si propter futuri seculi requiem faciamus, veraciter sabbatum observamus.

Post hæc tria præcepta septenarius succedit numerus mandatorum, ad dilectionem proximi pertinens, & incipit ab honore parentum, quod tamen in ordine quartum est: *Honora patrem tuum, & matrem tuam*: à parentibus enim suis homo aperit oculos, & hæc vita ab eorum directione sumit exordium; inde hoc mandatum primum est in septem, sicut & Dominus in Evangelio ait: *Honora patrem tuum & matrem tuam*, quod est mandatum primum. Sed quomodo primum quia quartum, nisi quia prædictum est in septenario numero, quia pertinet ad dilectionem proximi, primum est in altera tabula; nam ideo duæ tabulæ legis datæ sunt. Jubetur ergo in hoc præcepto filiis honorare parentes, neque contumeliosos illis existere, sed officio pietatis debitam reverentiam præstare. Nam qui parentibus honorem deferre non novit, quibus parcere poterit, qui suos odit?

Quintum, *Non moechaberis*: id est, ne quisquam præter matrimonii fœdera aliis feminis miscatur ad explendam libidinem. Nam specialiter adulterium facit, qui præter suam ad alteram accedit.

Sextum, *Non occides*: etenim non solum opere pertrans homicidium facit, sed etiam & qui incurrit in eum

esurientem vel nudum, qui mori possit nisi indumentum, cibumque porrigendo subveniat, & idem homicida tenebitur.

Septimum, *Non furtum facies*: quod est vitium rapacitatis.

Octavum, *Non falsum testimonium dices*: quod est crimen mendacii & falsitatis.

Nonum, *Non concupisces uxorem proximi tui*: In hoc præcepto vetat intentionem adulterinæ cogitationis. Nam aliud est facere aliquid tale præter uxorem, aliud non appetere alienam uxorem. Ideo duo præcepta sunt; *Non mœchaberis*. Et, *Non concupisces uxorem proximi tui*.

Decimum, *Non concupisces rem proximi tui*: In hoc præcepto damnat ambitionem seculi, & refrænat concupiscentiam rerum. Itaque horum primum prohibet subreptionem, secundum, errorem, tertium, interficit seculi amorem, quartum, impietatem, quintum, allidit fornicationem, sextum, crudelitatem, septimum, rapacitatem, octavum, perimit falsitatem, nonum, adulterii cogitationem, decimum, mundi cupiditatem. Et notandum, quia de decem plagis percutiuntur Aegyptii, sic decem præceptis conscribuntur tabulae, quibus regantur populi Dei, ut demones occidantur.

CAPUT XXXI.

De duabus Tabulis.

CUR autem in duabus tabulis scripta est lex, nisi aut propter duo testamenta significanda, aut propter duo illa præcepta dilectionis proximi, *in quibus tota lex pendet & Propheta*, hæc enim in singulis tabulis explicata sunt. In una enim tria præcepta, ad Dei pertinentia charitatem: in alia verò septem, pertinentia ad proximi societatem. Sed cur lapideæ eadem tabulae fuerint, nisi ad significandum cor Iudæorum lapideum: Per lapides enim insensibilitatem demonstravit: per duritiam eorum mentis soliditatem. De qua Propheta dicit: *Auferam ab eis cor lapideum, & dabo eis cor carneum*. Unde & Apostolus: *Non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus*. Neque enim hoc tabulae carnales volunt, ut carnaliter sapiamus; sed quia in comparatione lapidis, qui sine sensu est, caro sentit: idcirco per lapidis duritiam significatum est cor non intelligens, & per carnalem sensibilitatem significatum est cor intelligens.

CAPUT XXXII.

De eo quod iussu est, Altare de terra facietis.

QUOD autem additur ibi à Domino: *Non facietis vobis Deos aureos & argenteos, altare de terra facietis mihi*. Altare enim de terra facere, est incarnationem Mediatoris sperare. Tunc quippe à Deo nostro munus accipitur, quando in hoc altare humilitas, id est, super Dominicæ incarnationis fidem posuerit, quicquid benè operatur. In altare ergo de terra oblationum munus offerimus, si actus nostros Dominicæ incarnationis fide solidamus.

CAPUT XXXIII.

De eo quod ait: Non edificabitis illud de sectis lapidibus.

DEINDE adjecit: *Quod si altare lapideum feceritis mihi, non edificabitis illud de sectis lapidibus*. Si enim levaveris super id cultrum, polluetur. Secti lapides hi sunt, qui unitatem scindunt, ac dividunt semetipsos à societate fraterna per odium, vel schismata. Tales in corpore suo non recipit Christus, cuius corporis figuram altaris illius constructio obumbrat. Isti verò non secti lapides, ex quibus altare constructi iubetur, hi sunt qui fide morumque unitate solidantur. De qualibus dicit Apostolus: *Vos estis lapides vivi, coedificati domui spiritali*, his non est injectum ferrum, quia incorrupti sunt, & jacula ignita maligni non receperunt:

quia unum altare faciunt, unitate fidei vel concordia charitatis.

CAPUT XXXIV.

De eo quod ait: Non accedatis ad eum per gradus.

NON accedes per gradus ad altare meum, id est, non gradatim unum alio præferens ad me pervenies, neque priorem atque posteriorem tempore discernes: quia divinum & sequestratum unitatis Dominum propitium non habebis. Hoc enim Atriani faciunt, qui inseparabilem Patris, & Filii, & Spiritus sancti substantiam dividunt. Jam deinde, quam plura legis præcepta dantur, quibus omiſſis, quæ oportunitate sunt, dicenda sunt.

CAPUT XXXV.

De Hebræo, sex annis serviente.

PRÆCIPITUR enim post hæc in lege, ut Hebræus puer, si forte in servitutem devenit, sex annis serviat: septimo verò liber dimitatur. quod si egredi à servitute noluerit propter uxorem & filios, perforabitur auricula ejus, & erit servus in seculum. Hoc de præſenti non dicitur seculo, sed de futuro: quia in lex ætatis hujus seculi servientes, septimo die, id est, æterno sabbato liberabimur, si tamen voluerimus esse liberi, dum adhuc in seculo servimus peccato. Si autem noluerimus, perforabitur nobis auricula in testimonium inobedientia, & cum uxore & filiis nostris, quos prætulimus libertati, id est, carne & operibus jugiter peccati servi erimus in æternum.

CAPUT XXXVI.

De Talione.

ILLUD verò quid significat, quod in hac lege oculum pro oculo dare jubetur. Oculus est enim qui que doctor tanquam vitæ demonstrans iter. Ille autem si intentionem auditoris per aliquam perniciosam doctrinam conetur extinguere, si oculum lædat animæ, & intellectum ejus tuibet, auferatur necesse est ab Ecclesiæ præſulatu: & intellectus ejus turbulentus ac ferox, qui scandalum fidei generat, projiciatur. Sed & si quis dentem læsit auditoris, per quem Scripturarum cibum comminuebat, & dividens spiritaliter distinguebat, ut subtilem ex his ad interiora animæ transmitteret sensum. Quisquis ergo hujusmodi evellens dentem conatur à corpore Christi præcidere, auferatur dens ille. De talibus enim dicitur, *Dentes peccatorum contrivisti*. Siquidem & manus pro manu, & pes pro pede depositur. Manus est actio operantis, per quem incedit ad bona, vel mala. Præcidatur ergo ille qui scandalum facit, non solum fide, sed etiam in actibus, qui per manum significantur: aut offendiculum præbent, quo pedes intelliguntur. Recipiat etiam combustionem, quia combussit, & gehennæ fratrem tradidit animam, per quæ signacula ostenditur, ut ille percussor omnibus detruncatis membris, à corpore excidatur Ecclesiæ: ut cæteri videntes, timorem habeant, & non faciant similitur.

CAPUT XXXVII.

De decimis & primitiis offerendis.

IURETUR quoque inter hæc Israeliticus populus decimas frugum, cunctarumque primitias rerum offerre Deo. Spiritaliter quippe primitiæ frugum vel primogenitorum principia operum bonorum ostendunt, vel ipsam bonam voluntatem, quæ prior est opere, quam Pelagiani sibi tribuendo ostendunt: Deus autem dum illa sibi à nobis jubet offerre, indicat ad ipsius gratiam pertinere. In decimis itaque Domino offerendis denarius numerus perfectione significat:

gnificat: quia usque ad ipsum numerus crescit: ideoque sicut in primitiis principia voluntatum, ita decimis consummationem nostrorum operum ad Deum referre precipitur, à quo & boni operis initium, & perfectionis designatur effectus. Verum quod dixit: *Primogenita a fini mutabis ove.* Per asinum quippe hoc loco immunditia: per ovem verò innocentia designatur. Afini ergo primogenita ove mutare, est immunda vitæ primordia ad innocentiam simplicitatem convertere, ut postquam illa peccator egit, que ut immunda Dominus respuit, ea jam agendo proferat, quæ Dei sacrificio ut munda imponat. Quod verò sequitur, *si non redimes, occidetur:* quia nimirum mens immunda, & delictis obnoxia, si non fuerit in melius commutata, necabitur morte perpetua.

CAPUT XXXVIII.

De vitulo combusto igni.

Descendens itaque Moyses de monte cum tabulis, dum audisset populum quod fuerat in idolo consecratus, indignos eos iudicans accipere legem, projecit de manibus suis tabulas, quibus contractis incendit vitulum, quem plasma verant. Sed quid sibi velit iste vitulus, quem fecerunt filii Israel in solitudine: vel quid significet, quòd Moyses ipsum vitulum igne combussit, minutatimque concidit, & in aquam aspergens potum populo dedit. Si enim tabulas, quas digito Dei, hoc est, operatione Spiritus sancti scriptas acceperat, ideo fregit, quia indignos eos, quibus eas legeret, iudicavit: si denique ut ab eis ille vitulus penitus aboleretur, incendit eum, & contrivit, & in aquam sparsit atque submersit. Ut quid potum huic populo dedit, quem non excitet factum hoc ad querendam & ad intelligendam prophetica significationem? Occurrat ergo jam intentis mentibus, quia diaboli corpus significaverit in vitulo, id est, homines in omnibus gentibus, quibus ad hæc sacrilegia caput, hoc est, auctor est diabolus. Aureum propterea, quia videntur idololatriæ ritus velut à sapientibus instituti. De quibus dicit Apostolus: *Quoniam cognoscetes Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt: sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipientes cor eorum, dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. & immutaverunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & in volucrum, & quadrupedum, & serpentium: ex hac quasi sapientia iste vitulus aureus, qualia solebant Ægyptiorum etiam ipsi primates, & tanquam docti homines adorare signenta. hoc ergo vitulo significatum est omne corpus, id est, omnis societas gentium idololatriæ deditorum. Hanc sacrilegam societatem Dominus Jesus illo igne comburet, de quo in Evangelio dicit: *ignem veni mittere in terram.* Ut quoniam non est qui se abscondat à calore ejus, dum in eum credunt gentes, igne virtutis ejus diabolica in eis forma solvatur. Torum deinde corpus illud comminuitur, id est, ab illa malæ conspirationis conflatione discissum, verbo veritatis humiliatur, & comminutum in aquam mittitur, ut eos Israelitæ, id est, Evangelii prædicatores ex baptismo in sua membra, id est, in Dominicum corpus transferant. Quorum uni Israelitarum, id est, Petro de ipsis gentibus dictum est sic: *Macta & manduca:* quare etiam non, concide & bibe: Ita ille vitulus per ignem zeli, & aciem verbi, & aquam baptismi ab eis potius, quos absorbere conabatur, absorptus est.*

CAPUT XXXIX.

De interfectis tribus milibus hominum.

Nunc autem quid etiam prophetica significationis habuerit, requirendum est, quòd ex his multis, qui sibi absente ipso idolum fabricaverunt, sine ulla cujusque necessitudinis distentione iussit interiri. Facile est, ut intelligatur hominum illorum intentione significari vitiorum talium necem, qualibus ad eandem idololatriam de-

fluxerunt. In talia quippe vitia sævire jubet nos Apostolus, cum dicit: *Mortificate membra vestra super terram, fornicationem, immunditiam, luxuriam, concupiscentiam malam, & avaritiam, quæ est idolorum servitus.* De porta verò usque ad portam ire, est à vitio usque ad vitium per quod ad mentem mors ingreditur, cum gladio increpationis discurrere. Sed & ipse numerus viginti trium millium interfectorum triplicem formam indicat peccatorum; omne enim peccatum aut factò, aut verbo, aut cogitatione committitur.

CAPU XL.

De confractione Tabularum.

Ascendit itaque Moyses denuò in montem, iterumque dat ei Deus legem in aliis tabulis ad instar priorum præcis. Sed quid significaverunt eadem tabula, quas primò Moyses à Domino accepit, & sine mora confrigit tabulæ imaginem demonstrabant præcæ legis, non post longo intervallo pro populi peccato cessantis, alia verò ad instar priorum iteratim incisæ novi testamenti habuerunt figuram. Istæ non franguntur, ut ostenderetur novi testamenti eloquia permanitura. Unde & merito decem verbis legenda signantur, ut per eundem numerum figura crucis exprimeretur: hujus enim forma in X litera est. Nam recto uno apice à summo in imum ducitur: rursus alio non dispari per transversa brachiorum componitur. Unde & ipse ait: *Non veni legem solvere sed implere.* Utique per passionem crucis, cujus imago fuit in tabulis.

CAPUT XLI.

De quadraginta diebus, quos jejunavit Moyses.

Quid autem sibi velit, quòd Moyses quadraginta diebus jejunaverit, cujus actionis quadam figura est in hujus numeri consideratione: quadragenario enim numero & Moyses, & Elias, & ipse Dominus jejunaverunt. Præcipitur enim nobis ex lege, & ex Prophetis, & ipso Evangelio, quod testimonium habet ex lege & Prophetis. Unde etiam in monte inter utramque personam medius Salvator effulsit, ut ab omnibus mundi illecebris aviditatem nostram tanquam jejunio temperantiæ refrænemus, quamdiu perfectio decalogi legis per quatuor ejusdem mundi partes, id est, toto orbe prædicatur, ut decem quater ducta quadragenarium numerum signant.

CAPUT XLII.

De eo quod dicit Dominus ad Moysen: Posteriora mea videbis.

Discipulus. Quid est visio, quæ Moysi in eremo apparuisse describitur, modo angelus, modo Dominus nominatur? M. Angelus namque propter quod exterius loquendo serviebat: Dominus autem, quia interius prædens loquendi efficaciam ministrabat. Cum ergo loquens ab interiore regitur, & per obsequium angelus, & per inspirationem Dominus nominatur. v. Quomodo tibi convenit intelligi dixisse Dominum ad Moysen: *Dimittite me ut irascatur sui or meus contra eos, faciamque te in gentem magnam.* Quomodo servus quivit dimittere Dominum, omnipotentem tacere quæ vellet? m. Intelligi potest in eo sensu deprecandi autum præbere servo, ac si aperte diceretur: *Pensâ quanti apud me valeas, & cognosce: quia obtinere poteris quicquid pro populo exoras.* Omnes sancti namque cum iræ Dei obviant, ab ipso accipiunt, ut contra impetum percussiois apponantur, atque ut ita dixerim, cum ipso se erigunt contra ipsum, eosque vis divina sibi opponit secum: quia in eo quod adversum sævientes se iram fortasse opponent, intus eos gratia

irascen-

irascens fovet, & famulantes interius levat, quos quasi adversantes interius tolerat. Portat ergo contradictionem deprecantium, quam aspicit, & velut volenti imponitur, quod ab ipso ut fiat imperatur.

DISCIPULUS. Dum testamenti veteris patres intueor, multos horum teste sacra lectionis historia Deum vidisse cognosco. Vidit quippe Jacob Deum, qui dixit: *Vidi Dominum facie ad faciem, & sava facta est anima mea.* Vidit Moyses Deum de quo scriptum est: *Loquebatur autem Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut loqui solet homo ad amicum suum.* Vidit Job Deum, qui ait: *Audiu auris audivi te, nunc oculis meis vidi te.* Vidit Esaias Deum, qui ait: *In anno quo mortuus est rex Ozias, vidi Dominum sedentem super solium excelsum & elevatum, & cetera usque ad id quod ait: Regem exercituum vidi oculis meis.* Vidit Micheas Deum qui dicit: *Vidi Dominum sedentem super solium suum, & omnem exercitum caeli assistentem ei à dextris, & à sinistris.* Quid est ergo quod tot testamenti veteris patres Deum se vidisse testati sunt, & tamen ipse dicit: *Non enim videbit me homo, & vivet.* & Joannes ait: *Deum nemo vidit unquam.* m. Hoc patenter datur intelligi, quia quamdiu mortaliter vivitur, videri per quasdam imagines Deus potest: sed ipsam naturam suam speciem non potest: ut anima gratia Spiritus afflata per figuras quasdam Deum videat, sed ad ipsam vim ejus essentiam non pertingat. Hinc est enim quod Jacob, qui Deum se vidisse testatur, hunc non nisi in Angelo vidit: hinc est quod Moyses, qui cum Deo facie ad faciem loquebatur, sicut loqui solet homo ad amicum suum: & in ipsa verba suae locutionis dicit: *Si inveniri gratiam in conspectu tuo, ostende mihi semetipsum manifeste, ut videam te.* Certè enim si Deus non erat, cum quo loquebatur, Ostende mihi Deum diceret: & non, Ostende semetipsum. Si autem Deus erat, cum quo facie ad faciem loquebatur, cur se petebat videre, què videbat? sed hac ejus petitione colligitur, quia eum sciebat per incircumscriptam naturam suam claritatem cernere, quem jam ceperat per quasdam imagines videre, ut sic superna scientia mentis ejus oculis adesset, quatenus eis ad aternitatis visionem nulla imago creata temporaliter interessellet. Et viderunt ergo patres testamenti veteris Deum, & tamen juxta Joannis vocem: *Deum nemo vidit unquam.* & juxta ejusdem Domini vocem: *Non enim videbit me homo, & vivet:* quia in hac mortali carne consistentibus & videri potest per quasdam imagines, & videri non potest per incircumscriptum lumen aternitatis. Sin vero à quibusdam potest in hac adhuc corruptibili carne viventibus, sed tamen inastimabili virtute crescentibus quodam contemplationis acumine aeterna Dei claritas videri. Hoc quoque ab ejusdem veritatis sententia non abhorret, qua dicitur: *Non enim videbit me homo, & vivet:* quia quisque sapientiam quae Deus est, videt, huic vitae funditus moritur: ne jam ejus amore teneatur. Nullus quippe eum vidit, qui adhuc carnaliter vivit: quia nemo potest amplecti Deum simul & seculum. qui enim Deum vidit, eo ipsi moritur, qui vel intentione cordis vel effectu operis ab hujus delectationibus tota mente separatur. Nemo ergo Deum vidit, & vixit. ac si aperte diceretur: Nullus unquam Deum spiritaliter vidit, & mundo carnaliter vixit. v. Quid sibi vult quod Moyses ait ad Deum: *Qui reddis iniquitatem patrum in filios ac nepotes, in tertiam & quartam generationem:* cum scriptum sit: *Quid est quod inter vos vertitur parabola in proverbium istud in terra Israel? Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obtupefecunt: vivo ego dicit Dominus, si erit vobis ultra proverbium hoc: nonne sicut anima patris, ita & anima filii mea est? anima qua peccaverit, ipsa morietur. Pater non portabit iniquitatem filii, neque filius portabit iniquitatem patris, iustitia iusti super eum erit, & impietas impietis super eum, & reliqua.* Quod non aequaliter ac concorditer sonare videtur, quod quæso solvere stude. m. In utraque etenim sententia dum dissimilis sensus invenitur auctoribus, animus ut discretionis viam subtiliter requirat, instruitur. Peccatum quippe originale à parentibus trahimus, & nisi per gratiam baptismatis salvamur, etiam parentum peccata portamus: quia unum videlicet cum illis sumus. Reddit ergo iniquitatem patrum in filios, dum pro culpa parentis ex originali pec-

cato anima polluitur proles, & rursum, non reddit iniquitatem parentum in filios: quia cum ab originali culpa per baptismum liberamur, non parentum culpas, sed quas ipsi committimus, habemus. Quod tamen intelligi aliter potest, quia quisquis pravi parentis iniquitatem imitatur, etiam ex ejus delicto constringitur. Quisquis autem parentis iniquitatem non imitatur, nequaquam delicto illius gravatur: unde fit ut iniquus filius, iniqui patris non solum suam quæ addidit, sed etiam patris peccata persolvat, cum viis patris, quibus iratum Dominum non ignorat, etiam adhuc suam malitiam adjungere non formidat: & justum est, ut qui sub districto iudice vias parentis iniqui non timet imitari, cogatur in vita presentis etiam culpas parentis iniqui persolvere. Unde & illic dictum est: *Anima patris mea est, anima filii mea est: Anima qua peccaverit, ipsa morietur:* quia in carne nonnunquam filii, etiam ex patris peccato perimuntur. Dejecto autem originali peccato ex parentum nequitia, in anima non tenentur. d. Quid est enim quod parvuli filii plerumque à demonibus arripiuntur? m. Hoc datur sentiri, quod caro filii ex patris poena multatur. In semetipso enim percucitur pater iniquus, & percussiois vim sentire contemnit plerumque in filiis, ut acrius uratur dolor carnis patris, & per filiorum poenas mens patris iniqua puniatur. Cum vero non parvuli, sed etiam perfectiores filii ex parentum culpa feriuntur, quid aliud aperte datur intelligi, nisi quod illorum etiam poenas luunt, quorum facta secuti sunt, Unde & retè dicitur: *Vsq̄ ad tertiam & quartam generationem,* eam quam imitantur filii parentum vitam possunt videre, usque ad eos ultio extenditur, qui viderunt quod male sequerentur.

RECAPITULATIO.

QUID verò petivit Moyses, ut claritatem Domini videret, dicens: *Si inveniri gratiam apud te, ostende mihi semetipsum manifeste,* accepit enim in presenti congruum responsum, quod faciem Domini videre non possit, quam nemo hominum videret & viveret. Quid est ergo, faciem meam videre non poteris: nisi quia quamvis ad parilitatem angelicam humana etiam post resurrectionem natura proficiat, ut ad contemplandum Deum indelessa consurgat? Videre tamen ejus essentiam plenè non praevalet, quam ne ipsa perfectio angelica in toto vel integrè attingit scire: secundum Apostolum, qui ait: *Pax Dei, quae exsuperat omnem sensum,* ut subaudias Angelorum. Sola enim sibi integrè nota est Trinitas, & humanitati suscepta, quæ tertia est in Trinitate persona. Jam deinde sequentibus verbis Dei futura Christi Ecclesiae, quæ mysterium figuratum est. Gestavit quippe Moyses typum populi Judæorum, in Christum postea creditur, ideo illi dictum est: *Cum transiero, posteriora mea videbis,* quidam hunc sensum in Evangelio dicunt fuisse completum, cum ascendisset Jesus in montem, quando apparuit Moyses, colloquens cum Jesu, & ideo ibi completam aiunt istam promissionem, quam accepit in monte Sina, cum dictum est: *Posteriora mea videbis.* Vidit ergo posteriora ejus, id est, vidit quæ in posterioribus & novissimis facta sunt. Quod autem ait Dominus ad Moysen: *Est locus apud me stabis super petram.* Et paulò post: *Tollam manum meam, & videbis posteriora mea.* quia enim ex sola Ecclesia Catholica Christus conspicitur, apud se esse locum Dominus perhibet de quo videatur. In petram Moyses ponitur, ut Dei speciem contempletur: quia nisi quis soliditatem tenuerit, divinam presentiam non agnoscit, de qua soliditate Dominus: *Super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam.*

CAPUT XLIII.

De glorificatione Moysi.

QUOD verò descendente denuò Moysè, cum tabulis facies ejus glorificata videretur, sed tamen velamine tegitur: hoc significabat, ut ostenderet eam legem mystico

esse

esse velamine operam testamq̄s infidelibus & occultam. Sermo quippe legis habet scientiæ gloriam, sed secretam: habet & cornu duorum testam̄entorum, quibus contra dogmata falsitatis incedit armata. Cùm enim Moyses legitur, velamen est positum super cor eorum: & manifestè dū legis & Prophetarum scripturas per nimiam soliditatem cordis carnaliter accipiunt infideles. Tota facies Moysi quoddam velamine tegitur, ita ut non possint loquentes legis gloriam sustinere: sed si conversi fuerint ad Deum, auferatur velamen: occidens litera morietur, vivificans spiritus vivificabitur. *Revela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.*

CAPUT XLIV.

De adificatione arce.

IAM nunc arcam testamenti Domini inspicimus, in qua erant repositæ tabulæ legis. Per hanc itaque arcam, quâ de lignis imputribilibus Moyses fabricavit, Ecclesia Christi significatur, adificata ex omnibus sanctis, mente & corpore incorruptis: habentibus etiam interius duas tabulas testamenti, i. e. observantiam legis & Evangelii, intus autem ac foris inauratur arca: sic & Ecclesia quasi aurum radiare debet, tam interius vitæ splendore, quàm exterius doctrinæ & sapientiæ claritate. Coronæ autem aureæ per circuitum, & per quatuor angulos circa aurei, qui per quatuor angulos jubentur adungi hoc significant: quia in eo, quòd Ecclesia per quatuor mundi partes dilatata tenditur, procul dubio quatuor sancti Evangelii libris accincta predicatur, quæ tamen intra unius coronæ ambitum, i. e. intra ejusdem fidei unitatem concluditur: & vestes quoque de lignis Sethim fiunt, qui in idem ad portandum circulis infertur, quia fortes perseverantesque doctores velut impuitribilia ligna quærendi sunt instructione sacrorum voluminum: semper inhaerentes sanctæ Ecclesiæ unitatem denunciant, & quasi inromissis circulis arcam portant: quasi auro quoque jubentur operiri, ut cum sermone aliis infonant, ipsi etiam vitæ splendore fulgeant.

CAPUT XLV.

De urna aurea, tabulâ & virga.

IN hac testamenti arca fuit urna aurea, tabulâ quoque & virga Aaron. Arca hæc, ut prædictum est, Ecclesia est, habens duas tabulas lapideas, i. e. duplicis testamenti perpetuam firmitatem: urnam quoque auream, carnem intelligimus Christi puram atque sinceram, quæ reconditum in se manna perpetuæ divinitatis conservat, & angelici illius panis perennem & celestem gerit dulcedinem. Necnon etiam virga Aaron, id est, ejusdem summi verique Pontificis nostri Jesu Christi salutare vexillum exprimit, immortalis memoriæ semper viriditate frondentem.

CAPUT XLVI.

De propitiatorio & Cherubin.

IAM porrò propitiatorium super arcam testamenti positum, idem ipse Christus insinuatur, qui inter Deum & hominem medius propitiator intervenit. De quo dicit Apostolus: *Quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius.* Hoc propitiatorium arca superponitur, sicut & Christus caput est Ecclesiæ: cuius à dextris & sinistris duo Cherubin consistunt, quod est plenitudo scientiæ, i. e. dilectio Dei & proximi, per quod Dominus ostenditur: *Nemo enim potest pervenire ad Deum, nisi per charitatem.* plenitudo enim legis dilectio. Alii eadem duo Cherubin, duo intelligunt testamenta, qui propitiatorium Dei, i. e. Christi sacramenta obumbrant, testante Propheta: *In medio duorum animalium cognosceris.* Hi versis vultibus se respiciunt, dum in spiritali sensu vertuntur. Tunc enim alter alterum in melius sibi concordant, & in omnibus rectius consonant. Siquidem ex utroque latere oraculum vel propitiatorium tegunt, quia vetus & novum testamentum, tanquam Christi sacramenta Ecclesiæ, sub ænigmatum figuris operiunt.

CAPUT XLVII.

De Altare.

ALTAIRE autem illud corpus Christi significabat, sive omnes sanctos: in quibus semper ardet divinitus ignis, & semper consumitur caro.

CAPUT XLVIII.

De Mensa.

POSITA verò mensa pacis & fidei, Ecclesiæ gestabat tympum, in qua pascimur alimentis Scripturarum: ad cuius unitatem ex toto orbe vocibus Apostolicis Dei populus congregatur, Salomone dicente: *Sapientia edificavit sibi domum, paravit suam mensam, misit vinum in craterem, & reliqua, dicens: Venite & edite de meis panibus.*

CAPUT XLIX.

De candelabro & oleo.

CANDELABRUM illud septem calamorum spiritus sancti gestabat imaginem, qui septiformi gratia illustrat Ecclesiam omnem, in unitate fidei consistentem. Alii idem candelabrum, Christum intelligunt, gestantem septem Ecclesias: in quibus septiformis spiritus sancti splendore micat. Huic candelabro sunt emunctoria, quæ in Esaia forpices nuncupantur. Et hæc quidam duo testamenta interpretati sunt, quibus peccata purgantur, quæque inter se sancti spiritus unione sociantur. Extra velum autem testimonii, quod oppantum est, candelabrum ardere præcipitur: quia sine ullo veteris testamenti velamine sancti spiritus jam veritas fulget. Oleum verò, quod de arboribus olivarum sumendum Deus præcepit, eandem gratiam spiritus sancti ostendit: habentem in se pacem & misericordiam per Salvatoris adventum, unde in cordibus nostris lumen veritatis accenditur.

CAPUT L.

De Tabernaculo.

Sequitur nunc figura tabernaculi, quod jubente Domino Moyses fabricare jubetur. Tabernaculum hoc per allegoriam Ecclesia est, in hujus vitæ eremo constituta. De quo Psalmista ait: *Quoniam abscondit me in tabernaculo suo in die malorum.* Variis igitur speciebus instruitur tabernaculi, partim pretiosis, partim vilioribus, per quod monstratur alios sanctos, alios esse peccatores in Ecclesia. Fideles autem omnes, & intra corpus Ecclesiæ constitutos: infideles verò extra sinum collocatos. Ipsum autem tabernaculum cùm in typo Ecclesiæ fieret, columnas ejus quatuor fundari argenteas Dominus jubet. Columnæ istæ quatuor Evangelistæ sunt, sanctæ firmitate fidei solidari. Argenteæ autem dicuntur propter divini eloqui claritatem. Harum columnarum bases Prophetæ sunt, qui suo gestamine structuram portant Ecclesiæ. Supra firmamentum enim Prophetarum Evangelistæ collocant Ecclesiam, eorumque autoritate Evangelicam fidem confirmant. Caput autem columnarum aureum, ille est, de quo dicit Apostolus: *Quia caput viri Christus est.*

CAPUT LI.

De columnis & basibus, & capitula.

Interim & tabulas deauratas erigi præcipit, & effundearum bases argenteas jubet. Quid enim per tabulas, nisi doctores & Apostoli extensa in mundum prædicatione dilatati? Quid per bases argenteas, nisi ut prædictum est, Prophetæ signantur, qui super impositas tabulas firmi ac fulvales sustinentur: quia Apostolorum & doctorum vita, dum eorum prædicatione instruitur, eorum autoritate solidatur. Unde & con junctæ binæ bases singulis tabulis

suppo-

supponuntur: quia dum prophetae sancti in verbis suis de Mediatoris incarnatione concordant, subsequentes praedicatorum Ecclesiae indubitanter adificiant: & cum in semetipsis non discrepant, illos in se robustius figunt. Unde & bene pelles arietum subiecit, ut per arietes duces praepositosque Ecclesiarum ostenderet: qui quia deservire curis temporalibus non timent, oportet ut tentationum ventos & pluvias de huius mundi contrarietatibus portent, ut hi qui intra Ecclesiam spiritaliter quasi byssus & hyacinthus & purpura fulgent, securi interius resplendeant, dum praepositi & rectores eorum contra procillas & turbines seculi foris laborant.

CAPUT LII.

De oppanso velo in medio tabernaculi.

Quoniam vero in medio tabernaculi velum extenditur, & exteriorum pars ab interiore separatur, illud significat, quod nunc populus Ecclesiae ea quae promissa sunt, vel oppansa, quouique adveniant, videre non liceat. Sic enim & Apostolus ait: *Nunc videmus per speculum & in enigmate, tunc autem facie ad faciem.* Quamdiu igitur in hoc mundo tumus, & tanquam per speculum veritatem videmus: positi quasi in sancta, nondum pervenientes ad sancta sanctorum. Sancta enim esse possunt ea quae in praesenti seculo habere sanctam conversationem possunt: sancta vero sanctorum, in qua semel tantummodo intratur, ad caelum quippe est transcendendum, ubi est propitiatorium & Cherubin, ubi & mundis corde apparere poterit Deus. In qua tamen conversatione constituti, non sine adiutorio Spiritus sancti constitutus: habemus enim ex uno Spiritus sancti fonte septem lucernas, quae illuminent populum Dei, id est, septem plebem Domini gratiam missam in universis orbibus terrarum, quae populus Ecclesiae fulgore sancti Spiritus diversa charismatum claritate illustrat. Potest quidem hoc oppansum velum, quod partem tabernaculi interioris occultabat, ne prospicerentur illuc reposita, tempus illud significari, quod fuit sub lege: quia quae lex & Prophetae ceciderunt, occulta erant, & interiecto velamine videri non poterant; sed postquam Christus adveniens tempore passionis, velum illud a summo usque deorsum dissipavit, omnia illa quae antea erant occulta, per Domini passionem ad nostram fidem sunt revelata, dicente Apostolo: *Nobis autem revelavit Deus per spiritum suum, quia spiritus omnia scrutatur, & ea quae sunt alta Dei.*

CAPUT LIII.

De diversis donariis ad constructionem tabernaculi.

Offeruntur autem uno studio, & tamen diversa donaria ad constructionem tabernaculi: juxta quod scriptum est, *Aurum & argentum, & lapides pretiosi.* Tunc praeterea *byssum, coccum, hyacinthum, & purpuram, pelles etiam arietum rubricatas, & pelles hyacinthinas: sed & ligna impuribilia, pilos quoque caprarum ad constructionem tabernaculi, sed & quicquid in cultum, & ad vestes sanctas necessarium erat, viri cum mulieribus, & abuerunt armillas & manes, & annulos, & dextera, omne vas aureum in donaria Domini separatim si quis habuit hyacinthum, purpuram, coccum bis tinctum, byssum, & pilos caprarum.* Figura itaque prioris tabernaculi, Ecclesiae typus est. Per haec itaque munera significantur meritum dona, quibus ornatur Ecclesia. Fides ejus auro comparatur, sermo praedicationis argento. Quod vero in ornamento, sive tabernaculo necessaria sunt, viri cum mulieribus praebent: hoc significat, quia intra Ecclesiam virtutes fortium, quae per viros exprimuntur, exigua opera infirmorum, quae per mulieres intimantur, omnia locum inveniunt, quia ad usum sanctae adificationis accipiuntur. Collatio vero ipsa non fit necessitate, sed sponte: quia fides spontanea est. Nam per armillas, quae lacertos astringunt, praepositorum valde laborantium opera demonstrantur. Per inanes subditorum obedientia exprimi-

tur. Per annulos signaculum secretorum ostenditur. Unde & quaedam minus intelligentium occultantes quasi sub signaculo recondunt doctores, ne indignis quibusque Dei sacramenta credantur, Unde & iustus latatur, & dicit: *In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.* Porro per dextera, opera bona & dextera commemorantur. Per vas aureum, in donaria Domini separatim, divinitatis intelligentia accipitur, quae tanto ab infirmorum amore disjungitur, quanto ad ea sola quae terrena sunt a mandato sublevatur. Porro per hyacinthum spes caelestium praemiorum ostenditur: per purpuram cruor ac tolerantia passionum, amore regni perpetui exhibita declaratur. Per bis tinctum coccum, charitas demonstratur, quae perfectione sui bis tingitur, qui a Dei & proximi dilectione decoratur. Per byssum immaculata carnis incorruptio, & splendidissimum sanctimoniae candor ostenditur; Byssus enim linum est candidum. Per pilos autem caprarum, ex quibus cisticiorum asperitas textitur, dura penitentie afflictio designatur. Dum igitur alii per armillas & annulos forti magisterio exercentur, alii per inanes & dextera laborant auctendi obedientiam, rectamque operationem exhibent, alii per vas aureum praeclearam subtilioremque Dei intelligentiam tenent, alii per hyacinthum, purpuram & coccum audita caelestia sperare, credere, amare non desinunt, etiam quae adhuc subtiliore intellectu minimè cognoscunt, alii per byssum incorruptionem carnis offerunt. Alii per caprarum pilos deplorant asperè, quod libenter admiserunt. Ecce ex tanta diversitate operum unum conficitur tabernaculum, sicut ex diverso pulvere unum compingitur terra globus in infusione sancti Spiritus irrigatus. Jam porro ligna Sethim impuribilia, omnes sancti intelliguntur, mente & corpore incorrupti: neque enim seculo permanentes, sed permanentes aeterni. Lapidés quoque pretiosi, Confessores, Apostoli, Sacerdotes, omnesque iusti, quos etiam lapides vivos beatus Petrus Apostolus dicit: *Vi sitis, inquit, lapides viri coadificati in templo Dei.* Haec igitur omnia offeruntur in tabernaculo Dei, ut nullus desperet salutem. Offerit & alius aurum, sensum: alius argentum, eloquium: alius vocem artis, sicque fiunt multa in tabernaculo. Mensa scilicet & candelabrum, altare, columna, bases, tabulae, crateres, scyphi, thuribula, phialae, mortariola, & emunctoria, paxilli, tentoria: quibus diversitatibus tota illa tabernaculi, id est, Ecclesiae pulchritudo distinguitur. Nam tabernaculum Ecclesiae est, in qua est mensa, id est, unitas fidei: vel certe Scriptura sacra, qua universi fideles spiritali cibo pascuntur. Candelabrum quoque cum septem lucernis, Christus est cum septem Ecclesiis. Emunctoria quoque ejus, hoc est geminum testamentum: & columna, Doctores sancti, firmitate fidei solidati: nec non & bases, id est, Prophetae suo fundamine structuram gestantes Ecclesiae. Ibi etiam & tabulae, Apostoli, praedicationis fidei dilatati, Tentoria, praepositi videlicet & praedicatorum, qui strictius laborant contra huius seculi turbines. Sunt ibi & crateres, id est, distributiones hominum. Sunt & paxilli, hoc est, principes Ecclesiae, in quibus pendunt omnia genera populorum quasi vasorum. Scyphi quoque, doctrinae eloquia, sive sensus: nec non & thuribula, virtutes scilicet operum, vel orationes Sanctorum, quibus odor suavitatis ascendit ad Dominum. Phialae quoque, Apostoli & doctores, pleni vitalibus aquis. Ibi lilia, virginum candor: sive mortariola, laborum passionumque tolerantia, quibus mortificantur membra poenitentium, & haec quidem species dispensationesque domorum sunt divisa per Spiritum sanctum fidelibus, ut in singulis distributionibus percipiantur. Christum tabernaculum constituantur, in quibus habitat Deus in medio sanctorum.

* * *

CAPUT LIV.

De unguento, quo perungitur tabernaculum.

PORRO unguentum, quo perungitur tabernaculum, christina est, quo ungitur populus fidelis in Ecclesia, in quibus divinitas tanquam in tabernaculo habitat. Potest quidem unguentum hoc intelligi etiam virtutes Sanctorum, sive odor iustitiae longe lateque diffusus. De quo dicit Apostolus: *Deo autem gratias, qui triumphat nos in Christo Iesu, & odorem iustitiae suae manifestat per nos.*

CAPUT LV.

De incenso composito.

INCENSUM autem quod ex quatuor odoratissimis generibus in maximam subtilitatem comminutis, id est, stacte, oniche, galbano & thure componitur. Haec in forma orationum fidelium constituta beati Joannis Apocalypsis ostendit: *Et illi quidem viginti quatuor seniores procliderunt ante signum, habentes unusquisque citharas & psalteria aureas, plenas incensi, quae sunt orationes Sanctorum. Quamquam & speciem quatuor elementorum horum quatuor odorum naturae significare videantur, ut thus, quod per lucidum est, aëri comparatur: stactem verò aquis, galbanus & onyx terrae atque igni, ut per haec omnium, quae in caelo & infra caelum, & in terra & in aquis sunt, placitum Deo incensum sit, hic creaturae laudis oratio. Sanguis autem ille, quo Moyses populum aspergit ac purificat, & tabernaculum testamenti, omniaque, quae in eo erant, dicens: *Sanguis hic sanguis testamenti, misericordiae Domini Jesu sanguinem predicare monstrat, quo omnium credentium corda purgantur, quo fides Ecclesiae signatur, quo omnis populus, id est, Christi corpus omnis tabernaculi sanctificatur, dicente Domino discipulis: Hic est sanguis meus novi Testamenti, qui pro multis effundetur: ad implendum in veritate id, quod per Moysen fuerat ostensum in imagine.**

CAPUT LVI.

De veste Pontificis.

JAM nunc indumenta Pontificis quae sint, quaeque potius significant, demonstrandum est. Sacerdotem autem Aaron illum significari, ad quem dicitur: *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.* Vestis ejusdem sacerdotis Ecclesia est, de qua dicit Apostolus: *Ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam.* Quatuor colores, ex quibus vestis ejus contextitur, meritum est diversitas, quae intra sanctam Ecclesiam in Christi corpore rutilat. Poderem autem illam, id est, sacerdotalem lineam, incarnationem Christi accipimus, quae de terra est, & significatur in pedibus. Linum enim de terra oritur, cidarium super caput ejus, & auream laminam, splendorem divinitatis intelligimus, ut nos quidem secundum hominem potere, secundum Deum cidari ornati esse videamur. Feminalia verò illa, quae induit, castitatem corporis Christi & integritatem ostendit. Cingulum verò illud, quo sacerdotale pectus astringitur, chorus Sanctorum vel concordia figuratur, qui in unitate fidei Christum amplectuntur: tunica autem illa talaris, à capite usque ad plantas dimissa, eadem Ecclesia Christi usque ad finem temporum permansura. Haec vestis tota est hyacinthina; Hyacinthus enim aërio colore resplendet: scilicet ut omnis Ecclesia, quae sursum sunt, sapiat, & tota ad amorem caelestium surgat. Mala autem punica in inferioribus posita, ejusdem Ecclesiae unitatem declarant. Nam sicut in malo punice uno exterius cortice multa interioris grana muniantur: sic in numero sanctae Ecclesiae populos unitas fidei contegit, quos inter diversitas meritum tegit. Tinnabula verò inter mala granata testimonia consonantia, prophetiae intelliguntur, & doctores sancti in medio

Ecclesiae collocati, quorum lingua doctrinae scientia resonat. Tangit utrasque acies tinnabuli, id est, partes legis & Evangelii. Haec autem tinnabula in extremo vestimento sunt posita, idcirco & de fine mundi, & de vita futura disputantes nunquam sileant. Superhumeralis autem, pallium Salvatoris insinuat potestatem & regnum, sicut scriptum est: *Principatus ejus super humeros ejus.* Duo os autem lapides smaragdini insuper humerali à dextera & lava positi, duo sunt populi: gentilis dexter & Judaeus, qui sicut aliquando dexter, sinister est. Habentes in se sculpta nomina duodecim Patriarcharum, id est, ad imitandum vitae exemplar sanctorum Apostolorum. Alii eosdem lapides duos duo Testamenta dixerunt, sive literam & spiritum, in quibus tenentur legis universa mysteria. In dextera spiritus, in lava litera. Rationale verò pectori superpositum, quaternio lapidum ordine distinctum: sermonem figurat Evangelicum, qui quadruplicato ordine veritatem fidei nobis & doctrinam Trinitatis exponit, cui convenit in gemmis Apostolicis sermo tam virtute, quam numero. Hoc autem rationale duplex est: quia evangelica doctrinae scientiae doctrina scientia aperta est & abscondita, simplex & mystica. Item idem sacerdos Christus non incongrue interpretatur in membris suis, & maxime in Pontifice, qui moratur in sanctis, & offert victimam pro populo carnis immaculati agni, sacro ordine conficiens. Primum enim quod in Aaron pectore rationale iudicii vitris ligantibus imprimitur: significat ut sacerdotale cor nequaquam cogitationes fluxae possideant: sed ratio sola constringat, quod etiam rationali vigilanter adjungitur, ut duodecim patriarcharum nomina describantur. Scriptos etenim sanctos Patres semper in pectore ferre debent, quorum exempla imitari non cesset: & quod in utroque humero sacerdos velamine superhumerali astringitur, ut contra adversa ac prospera virtutum semper ornamento muniat. Et quod superhumeralis ex auro, & hyacintho, & purpura bis tincto cocco & torta fieri byllo praecipitur: quantum sacerdos clarescere virtutum diversitate debeat, demonstratur. In sacerdotis quippe habitu aurum fulget, dum intellectu sapientiae emicat, cui hyacinthus, qui aërio colore resplendet, adjungitur: scilicet ut omne, quod quod tractat, ad amorem caelestium surgat. Huic admiscetur regalis purpura, ut suggestiones viciorum veluti ex potestate regia comprimat. Coccus quoque bis tinctus ipsius superhumerali adjungitur, ut ante internum iudicium oculos omnium virtutum bona ex charitate decorentur: quia charitas, quae in dilectione Dei & proximi pendet, quasi ex duplici tinctura resurget, cui bis tincto cocco torta byllus adjungitur. De terra enim byllus nitente specie oritur, per quod candens decor munditiae corporalis callitas designatur: quae videlicet torta pulchritudine superhumerali ineditur, quia tunc testimonio ad perfectum munditiae candorem ducitur, cum per abstinentiam caro affligitur. Siquidem & baltheo praecingitur, per quod rerum incentiva & luxuria libidinum restringantur. Tabernaculum autem sacerdos ingrediens in tunica tinnabulis ambitur: ut videlicet voces praedicationis habeat, ne superni inspectionis iudicium ex silentio offendant. Mala quoque punica tinnabulis conjunguntur, ut per ejus doctrinam fidei unitas designetur. Quod autem in prima parte tabernaculi quotidie sacerdos ad immolandas hostias introibat, instantia nobis quotidiana praecipitur, ut ab hoc loco, ubi populus Dei caelestibus vocibus eruditur, nunquam abscedamus: sed quotidie confessionis & laudis spirituale sacrificium offeramus, id est, humilitatem animarum nostrarum, quae sunt verae hostiae, sicut scriptum est: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus.* Illud autem, quod semel in anno Pontifex relicto populo ingrediebatur in sancta sanctorum, ubi erat propitiatorium, significat pontificem nostrum Dominum Jesum Christum, qui in carne positus per totum annum erat cum populo tantum illum de quo ipse dicit: *Evangelizavi pauperibus misere me, & vocare autem Domini acceptum, & diem propitiatorium.* Ille ergo semel in anno in die propitiatorium intrat in sancta sanctorum, id est, completa dispensatione

fatione penetravit celos, intrans ad patrem, ut eum propitium humano generi faciat, & exoret pro omnibus in se credentibus.

Venerabilis Bedæ presbyteri Quæstionum super Exodum finis.

VENERABILIS BEDÆ
PRESBYTERI, QUÆSTIONVM
SUPER LEVITICVM, EX DI-
ctis Patrum, Dialogus.

CAPUT I.

De quatuor generibus principalium oblationum.

IN EXORDIO Levitici quatuor genera principalium oblationum describuntur, quæ in odorem suavitatis Domino offerri jubentur, id est, primum, vitulus de armentis sine macula: secundum, agnus de ovibus: tertium, turtur & columba: quartum, similago conspersa azymâ, oleo uncta, & clybano cocta. Reliqua autem sacrificia pro qualitate personarum populi offerebantur. Primum itaque sacrificium vitulum ex armenis Christum demonstrat, ex Patriarcharum progenie descendente: hic aratro crucis suæ terram carnis nostræ edomuit, atque Spiritus sancti semen virtutum fruge ditavit. Iste vitulus sine macula est, quia sine peccato ad passionem ducitur. Offeritur autem non in tabernaculo, sed ad ostium ejus: quia extra castra passus est Christus. Per filios autem Aaron sacerdotis offertur sanguis ejus, quod de Anna & Caïpha intelligitur: quia consilium facientes effuderunt sanguinem Christi. Secunda hostia de ovibus, agnus oblatum idem Christus propter innocentiam figuratur. Hic est agnus, qui apud Esaiam in sacrificio adducitur, & ab Joanne omnibus demonstratur: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.* Bene ergo in sacrificio agnus offertur, ut innocentia & passio Christi figura demonstraretur. Bene & hœdus, quia per ejus mortem author peccati diabolus agnoscitur jugulatus. Tertium sacrificium dicitur turtur & columba: turturem carnem Christi manifestum esse, Salomone dicente: *Speciosa generosa sicut turtur.* Columba Spiritus sancti figuram habere Joannes Baptista declarat, dicens: *Super quem videris Spiritum sanctum descendente sicut columbam, hic est filius meus: ac per hoc turturem & columbam, id est, carnem Christi Spiritus sancto sociatum per mysterium passionis, sacrificium Deo in odorem suavitatis. Ista tria sacrificia offert homo, id est, Christus Jesus. Quartum autem anima offert, id est, Ecclesia offert sacrificium de similia, Ecclesiæ Catholicæ figuram pronuncians, quæ ex convenientibus membris quasi similia ex multis credentium gravis collecta est, & legis & Evangeliorum mola inter literam & Spiritum separat: per aquam baptismatis admatam, chrisimatis oleo perunctam, sancti Spiritus igne solidatam, per humilitatem spiritus Deo placens effecta. Hæ sunt quatuor oblationes, quadriformem Christi & Ecclesiæ habitum demonstrantes.*

CAPUT II.

De figuris hostiarum.

HOSTIARUM diversitates exequitur, quarum typus imaginem passionis Christi præferebat. Nam postquam ipse oblatum est, omnes hostiæ cellaverunt, quæ in typo vel umbra ejusdem præcesserant, figurantes illud sacrificium, quod unus & verus sacerdos obtulit mediator Dei & hominum, cui sacrificii promissas figuras in victimis animalium celebrare ante oportebat, propter mun-

dationem futuram carnis & sanguinis: per quam vitam victimam fieret remissio peccatorum, de carne & sanguine contractorum, quæ regnum Dei non possederunt, quia eadem substantia corporalis in celestem commutabitur qualitate. Ipse enim in vitulo propter virtutem crucis offerebatur. Ipse in agno propter innocentiam. In ariete propter principatum. In hircio propter similitudinem carnis peccati, ut de peccato damnaret peccatum. In turture & columba propter Deum hominem: quia mediator Dei & hominis in duarum substantiarum conjunctione ostendebatur. Porro in similaginis conspersione credentium per aquam baptismatis collectam Ecclesiam, quæ corpus est Christi, perspicue demonstrabat. Nos autem moraliter munus Deo vitulum offerimus, cum carnis superbiam vincimus; agnum, cum irrationabiles motus & insipientes corrigimus; & hœdum, dum lasciviam superamus; columbam, dum simplicitatem mentis ostendimus: turturem, dum carnis servamus castitatem: panes azymos, dum non in fermento malitiæ, sed in azymis sinceritatis & veritatis ambulamus.

CAPUT III.

De igne sacrificii.

IGNIS in sacrificio id significabat, velut absorbens mortem victoria. In eo autem populo hæc ritè celebrata sunt, cuius regnum & sacerdotium propheta erat venturi regis & sacerdotis, ad regendos & congregandos fideles in omnibus gentibus, & introducendos in regnum celorum, ad sacrarium Angelorum, & ad vitam æternam. Hujus itaque veri sacrificii sicut religiosa sacramenta Hebræi celebraverunt: ita sacrilega imitamenta pagani, quæ immolant gentes, ut ait Apostolus: *Demonibus immolant, & non Deo: antiqua enim res est, & prænunciativa immolationis humani sanguinis, futuram passionem mediatoris ab initio generis humani testificans.* Hanc enim primus Abel obtulisse in sacris literis invenitur.

CAPUT IV.

Quid mel in Dei sacrificio non offeratur.

QUOD mel in Dei sacrificio non offertur, indicat apud Deum nihil voluptuosum, nihil suave hujus mundi placere, nihil quod non habeat mordacitatis aliquid veritati fore acceptum. Unde & Pascha cum amaritudinibus manducatur.

CAPUT V.

Quid sal in omnibus sacrificiis admisceatur.

ECONTRARIO admisceri in omnibus sacrificiis sal jubetur, scilicet ut omnia, quæ ad Christi honorem offeruntur, sal rationis ac discretionis semper accipiant.

CAPUT VI.

Quid in sacrificio oleum offeratur.

QUOD verò in sacrificio oleum offerebatur, significat: quod quicquid ad cultum Christi & devotionem Sanctorum impendimus, totum cum hilaritate faciamus: nihil, ut ait Apostolus, ex tristitia aut ex nequitate, hilarem enim datorem d'ignit Deus. Oleum verò hilaritatem significat, ut scriptum est: *Ut exhiberet faciem ejus in oleo.*

CAPUT VII.

De sacrificio ejus, qui sacramentum protulit, & oblationem.

DE eo autem, qui juramentum obtulit, ut vel male vel bene quid faceret, atque hoc ipsum obliuione transcendit, dicitur: *Offerat agnum de gregebus, sive capram,*

orabitque.